

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора педагогічних наук, професора

Микитенко Наталії Олександрівни

про дисертаційне дослідження

Кравчини Тетяни Володимирівни

«Теорія та практика формування педагогічної рефлексії здобувачів вищої освіти соціономічного профілю у процесі іншомовної підготовки»,

подане на здобуття наукового ступеня

доктора педагогічних наук за спеціальністю

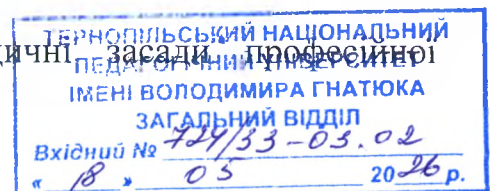
13.00.04 – теорія та методика професійної освіти

1. Ступінь актуальності обраної теми та зв'язок із планами відповідних галузей науки.

У дисертаційному дослідженні вирішена актуальна наукова проблема, пов'язана з потребою якісної підготовки здобувачів вищої освіти соціономічного профілю та викликами, які виникають у цьому процесі. Задля забезпечення відповідності такої підготовки викликам сьогодення та вимогам ринку праці, а також навчальним потребам й інтересам здобувачів освіти, Т. В. Кравчина обґрунтувала концепцію формування педагогічної рефлексії здобувачів вищої освіти соціономічного профілю у процесі іншомовної підготовки; змодельовала, обґрунтувала й експериментально перевірила систему формування педагогічної рефлексії здобувачів вищої освіти соціономічного профілю у процесі іншомовної підготовки.

Аналіз наукових розвідок з проблеми дослідження, здійснений здобувачкою, свідчить про відсутність досліджень формування у здобувачів вищої освіти соціономічного профілю педагогічної рефлексії у процесі іншомовної підготовки як самостійної наукової проблеми в її прямій постановці. Зазначене вище дозволяє стверджувати, що тема дисертаційного дослідження Т.В. Кравчини є актуальною і своєчасною.

Про актуальність теми дослідження свідчить її зв'язок з планом проведення наукових досліджень Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Дисертація виконана в межах теми науково-дослідної роботи «Теоретичні й методичні засади професійної

діяльності та підготовки фахівців соціономічних професій» (державний реєстраційний номер 0123U104172). Тему дисертації затверджено (протокол № 5 від 24.10.2023 р.) й уточнено вченою радою Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 5 від 28.10.2025 р.).

2. Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації.

Найбільш істотні наукові результати дослідження полягають у тому, що Т.В. Кравчина на основі аналізу сутності і генези феномену «рефлексія», з урахуванням специфіки педагогічного компонента діяльності фахівців соціономічних професій, визначила структуру, конкретизувала критерії, показники і рівні сформованості педагогічної рефлексії здобувачів вищої освіти соціономічного профілю; обґрунтувала концепцію; розробила, змодельовала й експериментально перевірила систему формування педагогічної рефлексії здобувачів вищої освіти соціономічного профілю у процесі іншомовної підготовки.

3. Нові факти, одержані здобувачем.

Положення дисертаційного дослідження Т. В. Кравчини мають належний рівень наукової новизни. Особистий внесок дисертантки у розробку предмету дослідження полягає у тому, що в дисертації вперше обґрунтовано концепцію формування педагогічної рефлексії здобувачів вищої освіти соціономічного профілю у процесі іншомовної підготовки, яка базується на теоретичному, методологічному й технологічному концептах. Змодельовано та експериментально перевірено систему формування педагогічної рефлексії здобувачів вищої освіти соціономічного профілю у процесі іншомовної підготовки, представлену методологічно-цільовим (мета; завдання; методологічні, загальнопедагогічні, специфічні підходи; принципи); змістовим (сутність педагогічної рефлексії; етапи формування, освітні компоненти); операційно-процесуальним (форми; рефлексивні методи і прийоми; інноваційні технології; етапи іншомовної підготовки (рефлексивно-оцінювальний;

активізації особистісного сенсу; діяльнісний); оцінно-результативним (компоненти педагогічної рефлексії; критерії, показники, рівні сформованості; результат) блоками. Виокремлено організаційно-педагогічні умови формування педагогічної рефлексії здобувачів вищої освіти соціономічного профілю у процесі іншомовної підготовки (використання рефлексивно-освітнього потенціалу інтерактивних технологій у процесі іншомовної підготовки майбутніх фахівців соціономічного профілю; організація діалогічної взаємодії учасників освітнього процесу в полісуб'єктному контексті; створення рефлексивно-розвивального освітнього середовища з активним залученням до нього майбутніх фахівців соціономічного профілю).

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані Т. В. Кравчиною, вважаємо обґрунтованими і вірогідними. Авторкою дисертації чітко сформульовано актуальність дослідження, його мету, завдання, об'єкт, предмет; окреслено методологічний, теоретичний та технологічний концепти авторської концепції; сформульовано загальну гіпотезу, конкретизовану у низці часткових гіпотез; визначено методологічну й теоретичну основи дослідження. Використані теоретичні й емпіричні методи наукового пошуку відповідають поставленій меті та завданням. Чітка постановка проблеми й коректно визначений методологічний апарат дали дисертантці можливість здійснити систематизацію матеріалу, що висвітлює проблему дослідження на основі аналізу 502 джерел, 139 з яких – іноземними мовами. Достовірність отриманих результатів забезпечується теоретичною обґрунтованістю і практичною реалізацією системи формування педагогічної рефлексії здобувачів вищої освіти соціономічного профілю у процесі іншомовної підготовки, науково-методичним рівнем організації і проведення експериментального дослідження, учасниками якого став 281 здобувач вищої освіти. Аналіз тексту дисертації свідчить про коректність та ретельність проведення експерименту. Отримані дані підтверджують валідність висновків дисертантки. Наведені у роботі висновки

відображають поставлені у дослідженні завдання. Таким чином, можемо стверджувати, що Т. В. Кравчина ефективно застосувала науковий апарат, чітко й об'єктивно сформулювала ідеї, положення і висновки дисертації.

Результати дослідження апробовані на 11 міжнародних, 6 науково-практичних конференціях й впроваджені в освітній процес Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка, Хмельницького національного університету, Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, Волинського національного університету імені Лесі Українки, про що представлені відповідні довідки.

5. Значення отриманих автором результатів для науки і практики.

Дисертаційне дослідження Т. В. Кравчини «Теорія та практика формування педагогічної рефлексії здобувачів вищої освіти соціономічного профілю у процесі іншомовної підготовки» має теоретичне і практичне значення.

Дисертантка обґрунтувала методологічний, теоретичний і технологічний концепти формування педагогічної рефлексії здобувачів вищої освіти соціономічного профілю у процесі іншомовної підготовки.

Практичне значення отриманих дисертанткою результатів дослідження полягає в розробленні і впровадженні в освітній процес навчально-методичного забезпечення формування педагогічної рефлексії здобувачів вищої освіти соціономічного профілю. Удосконалено компоненти, критерії і показники сформованості педагогічної рефлексії здобувачів вищої освіти соціономічного профілю у процесі іншомовної підготовки й запропоновано критеріально-діагностичний інструментарій для оцінювання рівня сформованості педагогічної рефлексії здобувачів вищої освіти соціономічного профілю.

6. Оцінка змісту дисертації та її завершеність.

Відзначимо продуману логічну структуру дисертаційного дослідження як його позитивну характеристику. Дисертація складається з анотацій, вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел.

Розділи роботи представляють поетапний аналіз проблеми формування педагогічної рефлексії здобувачів вищої освіти соціономічного профілю у процесі іншомовної підготовки.

Логіко-структурна побудова наукової роботи чітко відображає траєкторію від постановки цілей до вирішення завдань. Авторка дослідження досягла його мети, успішно вирішивши поставлені завдання.

Щодо першого завдання дослідження – визначено компоненти та конкретизовано критерії, показники і рівні сформованості педагогічної рефлексії здобувачів вищої освіти соціономічного профілю на основі аналізу сутності і генези феномену «рефлексія», специфіки педагогічного компонента діяльності фахівців соціономічних професій.

Щодо другого завдання – сконструйовано систему формування педагогічної рефлексії здобувачів вищої освіти соціономічного профілю у процесі іншомовної підготовки, яку утворюють чотири взаємопов'язані блоки: методологічно-цільовий, змістовий, операційно-процесуальний та оцінно-результативний. Розроблено модель реалізації цієї системи, яка відображає цілісний характер підготовки здобувачів вищої освіти соціономічного профілю. У згаданій моделі оволодіння іноземною мовою виступає як інструментом комунікації, так і засобом розвитку професійного мислення, рефлексії і саморозуміння.

Вирішене й третє завдання дослідження – обґрунтовано низку організаційно-педагогічних умов формування педагогічної рефлексії здобувачів вищої освіти соціономічного профілю у процесі іншомовної підготовки: використання рефлексивно-освітнього потенціалу інтерактивних технологій у процесі іншомовної підготовки майбутніх фахівців соціономічного профілю; організація діалогічної взаємодії учасників освітнього процесу в полісуб'єктному контексті; створення рефлексивно-розвивального освітнього середовища, в якому майбутні фахівці соціономічного профілю є активними суб'єктами власного професійного становлення. Згадані організаційно-педагогічні умови дисертантка трактує як цілеспрямовано використовувані

викладачем об'єктивні можливості освітнього процесу, що сприяють формуванню, активізації та розвитку педагогічної рефлексії у процесі вивчення іноземної мови.

У відповідь на четверте завдання розроблено навчально-методичне забезпечення системи формування педагогічної рефлексії здобувачів вищої освіти соціономічного профілю у процесі іншомовної підготовки, а саме рефлексивний практикум, комплекс інноваційних форм, методів, технологій і прийомів навчання, спрямованих на розвиток рефлексивної свідомості, критичного мислення та здатності до професійного саморозвитку.

Щодо п'ятого завдання – експериментально перевірено ефективність запропонованої системи формування педагогічної рефлексії здобувачів вищої освіти соціономічного профілю у процесі іншомовної підготовки.

Робота вдало унаочнена таблицями та рисунками.

7. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Даючи позитивну оцінку наукового та практичного значення отриманих результатів дисертаційного дослідження Т. В. Кравчини, вважаємо за необхідне відзначити окремі положення, що спонукають до дискусії й подати певні рекомендації:

1. Дослідження лише виграло б, якби дисертантка здійснила аналіз поняття «іншомовна підготовка» поряд з іншими ключовими поняттями дослідження, як-от «рефлексія» і «педагогічна рефлексія» у підрозділі 1.1. «Аналіз ключових понять дослідження» (с. 43-72) й чіткіше представила специфіку іншомовної підготовки здобувачів вищої освіти соціономічного профілю у контексті українських ЗВО з акцентом на формування у них педагогічної рефлексії в наступних підрозділах дисертації.

2. Звертаючись до прямого методу навчання іноземної мови, Т. В. Кравчина акцентує на встановленні прямого зв'язку між іноземним словом та його змістом, вказуючи, що процес оволодіння іноземною мовою з використанням цього методу відбувається «без опори на значення» (с. 97). Опора на значення все ж присутня, проте значення, як далі вірно вказує

дисертантка, аналізуючи характерні риси прямого методу, передається не через переклад рідною мовою, а напряду через контекст, наочність або певні дії.

3. У контексті аналізу іншомовної підготовки у Німеччині у другій половині ХХ століття, дисертантка звертається до літературної герменевтики як основи концепції продукт-орієнтованого навчання (с. 100-101). Залишається не цілком зрозумілим звернення саме до літературної герменевтики у процесі іншомовної підготовки здобувачів вищої освіти соціономічного профілю і залишення поза увагою фахово орієнтованих текстів як джерел фахової термінології та лексики, типових граматичних структур, професійного контексту.

4. У контексті іншомовної підготовки здобувачів вищої освіти соціономічного профілю дисертантка надає пріоритет розвитку умінь діалогічного мовлення, що призводить до певної недооцінки ролі монологічного мовлення у структурі іншомовної комунікативної компетентності (с. 223-226). Попри ґрунтовне висвітлення досвіду рефлексивного осмислення знань здобувачами соціономічних спеціальностей у процесі іншомовної підготовки (с. 232), авторка дисертації залишає поза увагою лінгвістичний компонент цієї підготовки.

Висловлені зауваження не стосуються основного змісту дисертації та не мають вирішального впливу на достовірність й обґрунтованість висновків, зроблених дисертанткою. Загалом, висока наукова якість дисертаційного дослідження та його позитивна оцінка залишаються незмінними.

8. Повнота викладення результатів в опублікованих працях.

Основний зміст роботи висвітлено у 55 наукових і науково-методичних працях, 46 з яких - одноосібні, зокрема: колективна монографія, 4 статті у наукових виданнях, зареєстрованих у міжнародних наукометричних базах Scopus та Web of Science, 17 статей у наукових фахових виданнях категорії Б, 16 публікацій апробаційного характеру, 17 публікацій, які додатково відображають результати дисертації.

Відсутність (наявність) порушень академічної доброчесності.

У тексті дисертації відсутній академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація чи фальсифікація даних.

9. Висновок.

На підставі вивчення дисертації, фахових та інших публікацій дисертантки можемо зробити висновок, що за своєю актуальністю, науковою новизною, теоретичним і практичним значенням одержаних результатів виконана дисертація **Кравчини Тетяни Володимирівни «Теорія та практика формування педагогічної рефлексії здобувачів вищої освіти соціономічного профілю у процесі іншомовної підготовки»** є самостійною і завершеною науковою працею, яка відповідає вимогам, передбаченим пунктами 7 та 9 Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17.11.2021 р. № 1197 та Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом МОН України від 12.01.2017 р. № 40 (зі змінами, внесеними згідно з Наказом МОН України № 759 від 31.05.2019 р.), а її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувачка кафедри іноземних мов
для природничих факультетів

Микитенко Н. О.

Н. О.